

Marja-Liisa Laapio
Päihdetyön kehittäjä
Sininauhaliitto ry *Liika on aina liikaa – ikääntyminen ja alkoholi* -hanke

Ikääntyneiden päihdetyön haasteet

Ikääntyvän väestön alkoholinkäyttö herättää hämmennystä. Alkoholi ei sellaisenaan ole ongelma, mutta ympäristölleen häiriötä tuottavana ja ikääntyneelle itselleen haitalliseksi koettuna alkoholinkäytöstä tulee ongelma. Useimmat hallitsevat käyttönsä; ovat joko lopettaneet tai vähentäneet käyttöönsä ikääntymisen myötä tai eivät juo alkoholia ollenkaan. Yleisesti alkoholinkäyttö nähdään ikääntyneen tapana hallita elämäänsä; lievittää ikääntymistään, yksinäisyyttään, ahdistumistaan jne. Yhä useammin joudutaan kuitenkin toteamaan, miten humalatilasta suistaa ikääntyneen raiteiltaan; katkaisee hänen lonkkansa, vierottaa hänet sosiaalisesti lähimmäisistään, huolestuttaa ja turhauttaa sekä omaiset että vanhustyön henkilöstön.

Moraalisen paniikin lietsomiseen suurten, märkien ikäluokkien eläkkeelle siirtymisestä ei kuitenkaan ole mielekästä jäädä. Uhkakuvan luominen räjähtävästä päihdeongelmasta kannattaa lopettaa, samoin kuin päihdeongelman pallottelu hallinnon alalta toiselle. Sen sijaan on mielekästä pysähtyä pohtimaan, millaista tietoa ikääntyvien alkoholinkäyttöön ja sen tuomiin haasteisiin vastaamiseen tarvitaan. Kehittyäkseen ikääntyneiden päihdetyö edellyttää päihde- ja vanhustyön välisen vuoropuhelun käynnistämistä sekä teoreettisesti että käytännössä. Käytännössä kypsynyt tieto ikääntyvän asiakkaan ja työntekijän välisestä dialogista auttaa ymmärtämään yhteiskunnalliseksi ongelmaksi nousseen ilmiön luonteenpiirteitä.

Käsittelen alustuksessani ikääntymiseen kytkeytyvää alkoholinkäyttöä sekä kulttuurisena että ikäeettisenä kysymyksenä. Ikäeettisyydellä tarkoitan niitä moraalisia kysymyksiä, jotka tulevat esiin elämänkaaren loppupuolella olevan päihdeongelmaisen kohtaamisessa. Keskeinen kysymys on: Millaiseksi ikääntyvän asiakkaan ja työntekijän asemat näissä kohtaamisissa muodostuvat? Esittelen Sininauhaliiton ”*Liika on aina liikaa - ikääntyminen ja alkoholi*”(LOL) -hankkeessa¹ (2005 - 2008) kypsynyttä tietoa Päihde- ja vanhustyön am-

¹ Ks. lisää tietoa osoitteesta: www.tippavaara.info

mattihenkilöstöltä kerätty tieto koostuu keväällä 2006 pääkaupunkiseudun kotihoitohenkilöstölle (N 111) tehdystä kyselystä². Samoin kuin haastatteluaineistosta, joka on kerätty syksyllä 2006 ja alkutalvesta 2007 pääkaupunkiseudulta (Espoosta, Helsingistä ja Vantaalta) sekä Itä-Suomesta (Savonlinnasta ja Pieksämäeltä) eri tehtävissä toimivilta päihde- sekä vanhustyön ammattilaisilta (N 33). Dokumentaarista aineistoa on täydennetty projektityöntekijöiden (N 8) näkemyksillä LOL -hankkeessa tehdyn asiakastyön perusteella. Tiedon tuottajina em. asiantuntijaryhmät ovat olleet aitiopaikalla. Kotihoitohenkilöstö on tottunut työskentelemään ikääntyneiden asiakkaidensa aidoissa tilanteissa heidän omalla maaperällään, asiakkaan kotona. Päihdetyön ammattilaisille päihteitä käyttävien asiakkaiden kohtaaminen on rutiinia. LOL -hankkeen projektityöntekijät ovat keskittyneet ikääntyneiden alkoholinkäyttäjien problematiikkaan asiakastyötä kehittämällä.

Ikääntyvien päihdetyön haasteet ovat suuret. Pääkaupunkiseudun kotihoitohenkilöstöstä suurin osa (79 %) kertoo kohdanneensa työssään päihteiden käyttöä useammin kuin keran kuukaudessa. Kokemus ei kuitenkaan tuo viisautta sanoa, miten pitäisi toimia. Ikääntyneen alkoholia käyttävän asiakkaan kohdatessaan kotihoidossa työskentelevät ovat joutuneet jatkuvasti kysymään: Miten puuttua ikääntyneen alkoholinkäyttöön? Millainen toiminta on eettisesti hyväksyttävää ja suositeltavaa? Millainen tuomittavaa?

Kaikilla sektoreilla työskentelyä ohjaavat yhteiset ammattieettiset normit. Niiden lisäksi jokaisella työntekijällä näyttää olevan omiin kokemuksiin perustuva suhde alkoholiin. Ammattillinen viisaus ikääntyneiden juomakulttuurista koostuu erilaisista, jopa ristiriitaista arvoista ja normeista. Ammattihenkilöstön näkemysten esille tuominen auttaa hahmottamaan ikääntyvien päihdeilmiön luonteenpiirteet, ikäspesifin päihdetyön haasteet sekä ikäeettisen päihdetyön periaatteet käytännön näkökulmasta. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun kotihoitohenkilöstö näkee ikääntyneet alkoholia käyttävät asiakkaansa ensisijaisesti ongelmia tuottavina. Toiseksi, kotihoidossa ollaan ikääntyneistä alkoholin käyttäjistä huolissaan. Tämän asiakasryhmän nähdään jääneen ilman tarvitsemaansa hoitoa ja tukea. Huoleen liittyy tieto läheisten ihmissuhteiden katkeamisesta, sosiaalisen verkoston hajoamisesta, terveyden reistailuista, toimintakyvyn vajavaisuuksista, taloudellisista vaikeuksista jne. Kolmanneksi ikääntyneet nähdään päihdeongelmastaan huolimatta hauraana ja yhteiskunnan erityissuojelun tarpeessa olevana ryhmänä. Ongelman häpeällisen luonteen vuok-

² Ks. lisää tietoa päihdepäivien yhteydessä julkaistavasta seminaariraportista: ”*Punaviinin tissuttelusta pitkiin putkiin*”

si arvellaan jäävuoren huipun olevan vasta näkyvissä. Kysytään esimerkiksi niiden ikään-
tyneiden naisten perään, joilla on alkoholiongelmansa takia vaara *eksyä yksiöihinsä*, sillä
he eivät ole vielä minkään palvelujärjestelmän piirissä.

Intressinä on avata keskustelu ikääntyvien päihdetyön haasteista ja käsitellä ikäeettisen
päihdetyön kysymyksiä seuraavista näkökulmista:

- ✚ Miten hallitsemattoman juomakulttuurin kaventama elämäntapa voidaan kääntää
hyvän vanhuuden edellytykseksi?
- ✚ Millaista kumppanuutta ikääntyneen päihdeasiakkaan kohtaaminen edellyttää?
- ✚ Miten iäkkään pelko, jäädä omassa elämässään ulkopuoliseksi, on murrettavissa?
- ✚ Mitä henkisen esteettömyyden saavuttaminen iäkkään asiakkaan ja työntekijän vä-
lillä edellyttää?
- ✚ Millaiset mahdollisuudet ikääntyneellä päihdeongelmaisella on vapautua juomakult-
tuurinsa rampauttamasta menneisyydestä?
- ✚ Millaista vertaistukea ikääntynyt päihteidenkäyttäjä tarvitsee?

Kysymyksiä tarkastellaan sekä teoreettisesti että LOL -hankkeessa mukana olevien asia-
kastapausten valaisemana.